

مشروح مذاکرات مجلس و طرح الکترونیکی کردن آن از ابتدا تاکنون

دکتر فریدون آزاده تفرشی

کتابخانه مجلس موجود است و اخیراً نیز به شکل افست چاپ و در اختیار علاقمندان قرار گرفته است. مهم‌تر این که طی یک اقدام فوری از طرف کتابخانه مجلس نسبت به نمایه‌سازی فنی و اصولی آن اقدام شده است تا بازاریابی اطلاعات از متن روزنامه به سهولت امکان‌پذیر باشد.

در اهمیت روزنامه مجلس، همین بس که یکی از مهم‌ترین اسناد ملی در ثبت و نگهداری مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس در دوره‌های اولیه است. چنانچه میرزا صالح نویسنده کتاب مجلس اول یادآور شده است که: «مجلس یک بار آتش گرفت و سوخت.» بنابراین صورتجلسات مجلس هم سوخت. فقط آن چیزی که در روزنامه رسمی منتشر شده بود ماند. منتها روزنامه رسمی بعضی از جلسات را نشر نمی‌کرد. از جلسات محرمانه هم کسی خبر نداشت ولی خوشبختانه یکی از نمایندگان از این جلسات یادداشت‌هایی تهیه کرده بود. من هیچ یک از اینها را از نظر دور نداشته‌ام. با روزنامه صبح صادق هم که مذاکرات را می‌نوشت منطبق کردم. منتها این روزنامه فقط مهم‌ترین مذاکرات را می‌نوشت. به هر حال اساس متنی که در دست دارید، روزنامه مجلس است. گزارش‌های مجلس روزانه نوشته می‌شد و به تأیید نمایندگان می‌رسید و چاپ می‌شد. حتی تندنویس‌ها گاهی از نمایندگان می‌خواستند که صحبت

تاکید دارد که: «مذاکرات مجلس از برای آن که نتیجه آنها به مورد اجرا گذارده شود، باید علنی باشد. روزنامه‌نویس و تماشاچی مطابق نظام‌نامه داخلی مجلس، حق حضور و استماع دارند. تمام مذاکرات مجلس را روزنامه‌ها می‌توانند به طبع برسانند. بدون تحریف و تغییر معنی.»

تنها روزنامه‌ای که طبق دست‌خط مظفرالدین‌شاه قاجار، شکل روزنامه آزاد به خود گرفت، روزنامه مجلس بود که اولین شماره آن در آبان ۱۲۸۵ ش/نوامبر ۱۹۰۶ م منتشر شد و یکی از وظایف مهم آن چاپ و انتشار مذاکرات نمایندگان مجلس بود.

در اولین شماره این روزنامه مهم و معتبر دوره پارلمانتاریسم در ایران، عبارت زیر به چشم می‌خورد: «این روزنامه به کلی مطلق و آزاد است و در مباحث و مذاکرات مجلس شورای ملی ایران... با کمال آزادی سخن می‌راند و لوائح و مقالات و آراء افکار و ملت را منتشر خواهد نمود.»

به هر حال این روزنامه که یکی از پربرترین روزنامه‌های عصر مشروطیت بود و در انتشار مذاکرات نمایندگان مجلس سهم بسزایی داشت، در ۲۵ نوامبر ۱۹۰۶/آبان ماه ۱۲۸۵ ش منتشر و با انتشار آخرین شماره آن در ۱۳ ژوئن ۱۹۱۲ جمعاً با انتشار ۷۶۴ شماره به حیات پنج ساله خود پایان داد. این مجموعه با ارزش در

یکصد سال پیش (۱۲۸۵ ش/۱۹۰۶ م) مشروطیت در ایران شکل گرفت و اولین نماد آن در قالب پارلمان تجلی پیدا کرد. نمایندگان اصناف مختلف ایران در آن حضور پیدا کردند و جلوه‌هایی از مردم‌سالاری در ایران تحقق پیدا کرد و قوانین مورد نیاز جامعه توسط نمایندگان تدوین گردید که هنوز هم بعد از گذشت یک صد سال این روند ادامه دارد. با شکل‌گیری پارلمان، کتابخانه نیز در کنار آن شکل گرفت که تأسیس آن با کمی تأخیر پس از تشکیل پارلمان، نشان دهنده اهمیت اطلاعات در امر تصمیم‌گیری برای نمایندگان بود.

اما آنچه که بیش از همه اهمیت داشت، مشروح مذاکرات نمایندگان بود که این بحث‌ها و گفت‌وگوها منجر به تدوین قوانین مورد نیاز جامعه می‌شد. درک و آگاهی نمایندگان و رؤسای پارلمان در ادوار مختلف ایران، برای ثبت و نگهداری این پیشینه تاریخی، حاکی از درایت فرهیختگانی بود که به این امر مهم مبادرت نموده و زمینه‌های چاپ و انتشار مشروح مذاکرات را از اولین دوره قانونگذاری ایران تاکنون پایه‌ریزی کردند.

از دیگر اقدامات مهم نمایندگان در دوره اول قانونگذاری، تدوین اولین قانون مطبوعات ایران است.

چنانچه اصل ۱۳ قانون اساسی در این باره

کتابخانه مجلس شورای ملی

را تکرار کنند که بفهمند و بنویسند یا در مواردی که تردید داشتند، یادداشت‌های خود را بین نمایندگان می‌بردند و تأیید می‌گرفتند. (گفت‌وگو با میرزا صالح، دنیای اقتصاد، ۴/۸/۸۴ شماره ۸۰۸)

بعد از توقف انتشار روزنامه مجلس در سال ۱۹۱۲ ادامه انتشار مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس از طریق روزنامه رسمی دولت ایران دنبال شد و با توجه به اهمیت انتشار این روزنامه، تأیید و تصویب قانون انتشار آن توسط نمایندگان وقت حاکی از اهمیت انتشار اخبار ارگان‌های دولتی و وزارتخانه‌ها به قوانین و مشروح مذاکرات مجلس ایران بود، که اولین شماره آن در سال ۱۲۹۱ و در دومین دوره پارلمان ایران چاپ و منتشر گردید و به این ترتیب موضوع مهم ثبت و نگهداری و چاپ مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس بدون وقفه دنبال شد و هم اکنون نیز که در هفتمین دوره قانونگذاری بعد از انقلاب اسلامی هستیم، مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس چاپ و منتشر می‌شود و جمعاً با ۲۴ دوره قبل از انقلاب و هفت دوره بعد از انقلاب شاهد سی و یک دوره قانونگذاری در ایران هستیم.

الکترونیکی کردن مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس

همان‌گونه که در مقدمه این نوشتار بیان شد، مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس از اولین دوره قانونگذاری در ایران، گذشته از اهمیت آنها در شکل‌گیری قوانین، نقش فراکسیون‌ها و احزاب و افراد قدرتمند در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی، تأثیر نطق‌های قبل از دستور و نقش کمیسیون‌های تخصصی در تهیه و تدوین قوانین، در برگیرنده یک دوره تاریخی، سیاسی و فرهنگی ایران است، هم چنین

حاوی مطالب و اطلاعات با ارزشی است که محققان با مطالعه و استناد به آنها از نحوه شکل‌گیری و تهیه و تدوین قوانین در ادوار مختلف تاریخی مطلع می‌شوند که سند با ارزشی است برای اطلاع از نقش افراد، احزاب و شخصیت‌های با نفوذ در پارلمان در تدوین قوانین مورد نیاز جامعه. هم‌چنین فراز و فرود دوره‌های گوناگون تاریخی را در روند تدوین قوانین نشان می‌دهد که تا چه اندازه تدوین قوانین گوناگون در حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی ملهم و برگرفته از شرایط سیاسی و فرهنگی جامعه ایران است.

به همین جهت با توجه به اهمیت مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس در کلیه ادوار تاریخی و نقشی که در تدوین قوانین یک صد ساله تاریخ قانون‌گذاری ایران داشتند، کتابخانه مجلس شورای اسلامی از سال ۱۳۷۹ مقدمات الکترونیکی کردن این مجموعه با ارزش تاریخی را شروع کرد و هم اکنون در مراحل پایانی این پروژه است. علاوه بر الکترونیکی کردن مشروح مذاکرات نمایندگان مردم در مجلس، مشروح مذاکرات هفت دوره مجلس سنا نیز (۱۳۵۷-۱۳۲۸) از شکل چاپی به الکترونیکی تبدیل شده است.

در الکترونیکی کردن شکل چاپی مشروح مذاکرات نمایندگان سی دوره مجلس در ادوار مختلف تاریخی (۱۲۸۵-۱۳۸۴ش) مراحل زیر طی شده است:

۱- گردآوری و تهیه مجموعه نسبتاً کاملی از شکل چاپی مربوط به یک صد سال دوره قانونگذاری در ایران (۱۲۸۵-۱۳۸۴ش) که تقریباً حدود ۴۰۰/۰۰۰ صفحه A4 می‌شود.

۲- تهیه برنامه کاری و انجام پروژه و اقدام به ورود اطلاعات (Data entry) از مشروح مذاکرات نمایندگان اولین دوره ۱۲۸۵ تا پایان دوره ششم بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۸۴. البته این روند در آینده به

عنوان یک وظیفه همیشگی کتابخانه، ادامه خواهد داشت.

۳- تطبیق اطلاعات الکترونیکی که در حدود ۱۵۰/۰۰۰ فایل اطلاعاتی کامپیوتری و در حدود ۴۰۰/۰۰۰ صفحه A4 است که تا پایان سال ۱۳۸۴ تطبیق و ویرایش اطلاعات چاپی با شکل الکترونیکی به پایان خواهد رسید.

۴- تهیه برنامه کامپیوتری که امکان جستجوی اطلاعات درخواستی را فراهم کند به گونه‌ای که اطلاعات تمام متن مشروح مذاکرات نمایندگان سی دوره مجلس را با حداکثر امکانات یک نرم‌افزار و موتور جستجوی کارآمد برآورده کند و از این طریق محققان و پژوهشگران تاریخی نیازهای اطلاعاتی را در ادوار مختلف مجلس بدست آورند.

در پایان ذکر این نکته لازم است که ثبت و ضبط و نگهداری این مجموعه با ارزش تاریخی و فرهنگی که حاکی از هویت سیاسی و ملی کشور ایران در ادوار مختلف است، نتیجه تلاش افراد و کارکنان صدیق و مسئول اداره تندنویسی مجلس است که در بین آنها افراد صاحب نام مشهوری نیز فعالیت داشتند. این نویسندگان زبردست و مسئول، زمانی که امکانات و تجهیزات مدرن ارتباطی امروزه وجود نداشت، با دستان خود چون چاپخانه‌های مدرن امروز تمامی گفته‌ها و بیانات نمایندگان را می‌نوشتند و حتی در بعضی مواقع تکرار نطق نمایندگان را به خاطر مفهوم نبودن، تقاضا می‌کردند. که هنوز آثاری از این دست نوشته‌ها در اداره تدوین مجلس موجود است. این دست‌نوشته‌ها بعداً در اختیار چاپخانه روزنامه رسمی ایران که از دوره دوم مجلس ۱۹۱۱ و بنابر پیشنهاد مجلس تأسیس و عهده‌دار چاپ مشروح مذاکرات نمایندگان بود، قرار می‌گرفت که

امروزه تمامی این مذاکرات در شکل چاپی در کتابخانه مجلس و پارلمان ایران و در بعضی از مراکز اطلاعاتی و فرهنگی موجود است.

بعد از انقلاب اسلامی ایران تا تاریخ ۲۶ مهر ماه ۱۳۷۴ که همزمان با سیصد و هفتاد و دومین جلسه دوره چهارم بعد از انقلاب است، ثبت

نوعی سانسور بر گفته‌ها و سخنرانی‌های نمایندگان مجلس بود. البته می‌توان با مراجعه به روزنامه‌ها و مطبوعات آن دوره تا حدودی در رفع این گونه ابهامات تلاش کرد. اما مشکل این جاست که مطبوعات ایران در دوران مختلف فراز و فرودهایی داشته است. چنانچه در مقطعی از تاریخ

و گروه‌های مختلف سیاسی در تدوین و تصویب قوانین جایگاه ویژه‌ای دارد که مطالعه مطبوعات این دوره شاید کمکی به رفع این ابهامات و قصوری که در درج اطلاعات و نطق‌ها و بیانات نمایندگان در مشروح مذاکرات مجلس مشاهده می‌شود، باشد. لذا آگاهی محققان و پژوهشگران از نوع گرایش‌های فکری و جناحی نمایندگان

روزنامه مجلس
جلد سوم
شماره ۱-۱۴۴

دوره نشر کتبیه

<p>شماره ۱۴۱</p>	<p>مذاکرات مجلس</p>	<p>شماره ۱۴۱</p>
<p>فصل انتشار تجدیدی - بهار مهرماه فصل نشر پاک فرورد</p>	<p>موضوعات مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی مجلس شورای اسلامی پارلمان ایران</p>	<p>تاریخ انتشار ۱۳۷۶ مهرماه ۱۳۷۶ فروردین</p>

کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
تهران ۱۳۷۶

الکترونیکی مشروح مذاکرات از طریق سیستم کامپیوتری و توسط اپراتورهای ماهر همزمان با نطق نمایندگان آغاز شد. اما اداره تندنویسی هنوز فعال بود. ولی از ۲۶ مهر ماه ۱۳۷۴ ضبط و نگهداری ویدئویی جایگزین سیستم دستی و تندنویسی شد و علاوه بر آن اپراتورهای ماهر با استفاده از گوشی، همزمان اقدام به تایپ و تهیه فایل کامپیوتری از گزارشات می‌کنند که این روند ادامه دارد.

در دوره‌های پایانی قبل از انقلاب اسلامی، ضبط صوتی و تصویری مشروح مذاکرات انجام می‌گرفت که در آرشیو و اسناد و مدارک کتابخانه موجود است و بخش قابل توجهی از آنها به فرمت الکترونیکی تبدیل شده است.

البته ذکر این نکته لازم است که در نوشته تندنویسان قبل از چاپ دخل و تصرفی صورت می‌گرفت که حاکی از

ایران به خصوص از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۶ دوران انتشار و صدور مجوزهای زیادی برای مطبوعات نوپا و از طرفی فرصت مناسبی برای تجدید انتشار مطبوعاتی بود که قبل از شهریور ۱۳۲۰ و در دوران پهلوی اول به دلایلی از انتشار آنها جلوگیری شده بود. اما این که این نوع مطبوعات و روزنامه‌ها که با دسته‌بندی‌های سیاسی از چپ و راست، که تقریباً همه آنها حاکمیت وقت را نشانه می‌رفتند، تا چه اندازه فرصت پرداختن و درج مطالب مشروح مذاکرات دوره‌های مختلف پارلمانی را داشتند، خود نیز مقوله‌ای قابل مطالعه است.

اما بعضی از ادوار پارلمانی به خصوص در دوره‌های ۱ تا ۶ و ۱۴ تا ۱۶ که شرایط سیاسی و فرهنگی ایران دستخوش دگرگونی‌های زیادی شد و بحث و مشاجرات سیاسی احزاب

در پارلمان و مطبوعات مخالف و موافق، نقش تعیین کننده‌ای در این گونه مطالعات تطبیقی دارد. از طرفی آگاهی محقق به منابع مرجع این دوران و اطلاعاتی که سایر پژوهشگران تاریخی در جمع‌آوری اطلاعات مستند و متکی به شواهد تاریخی ارائه کرده‌اند، می‌تواند در رفع ابهامات تا حدودی مدد رسان باشد. به جرات می‌توان اذعان کرد: مشروح مذاکرات منتشر شده در روزنامه مجلس و روزنامه رسمی در تمامی ادوار تاریخی - به استثنای مواردی که به کتابخانه مجلس تحویل نشده یا قبل و بعد از چاپ بنابر مصلحت‌های سیاسی از تحویل آنها به کتابخانه خودداری کرده‌اند - می‌تواند سند قابل اتکایی برای تحقیقات تاریخی و محققان باشد.